

Державний університет телекомунікацій
Інститут проблем виховання НАПН України
Київський національний університет будівництва
та архітектури

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В РЕЖИМІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА АКТИВНОГО ВІДПОЧИНКУ СТУДЕНТСТВА

Наукова монографія

*під заг. ред. приват-професора, доктора педагогічних наук
С. І. Присяжнюка*

за матеріалами

1-ї Міжнародної науково-методичної конференції

13-14 жовтня 2016 року

м. Київ

Київ
НУБіП України
2016

ПРОЯВ ВЛАСТИВОСТЕЙ ІГРОВОГО ТА ТАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФУТБОЛІСТІВ РІЗНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Тушиця Ю.І.

*Київський університет імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)*

Розглянуто основні властивості різновидів тактичного мислення футболістів. Показано рівень їх прояву у спортсменів різної кваліфікації. У дослідженнях приймали участь 20 спортсменів. Для визначення параметрів тактичного та ігрового мислення у нападі та захисті використовувалася методика «Balltest». Встановлено пріоритетність точності та швидкості мислення в залежності від рівня спортивної майстерності футболістів. Доведено неоднаковий вплив швидкості мислення на правильність вирішення ігрових ситуацій різної спрямованості у футболістів масових розрядів і високий рівень прояву вказаних властивостей мислення у спортсменів високої кваліфікації. Виявлено, що рівень прояву основних властивостей тактичного мислення у захисті істотно нижчий за інші різновиди мислення. Відмічено, що з підвищенням майстерності гравців спостерігалася можливість до зростання кількісних та швидкісних параметрів тактичного мислення.

Ключові слова: ігровий, тактичний, мислення, точність, швидкість, футбол.

Актуальність. Спортивні досягнення початку ХХІ століття характеризуються багатьма факторами, серед яких значимими є новітні педагогічні технології. Завдяки створення нових технологічних засобів фахівцями фізичної культури і спорту здійснюється оптимізація навчально-тренувального та змагального процесів в усіх видах спорту [2].

Важливе місце у сучасних науково-методичних розробках посідають технології діагностики психофізіологічних здібностей студентів-спортсменів, які, на думку багатьох дослідників [4, 6, 7, 9], які використовуються для дослідження тих психічних здібностей, які матимуть структуру досить стійких здібностей зі зміною, під впливом складових спортивної підготовки студентів-спортсменів.

Найбільша ефективність використання психодіагностичних технологій нині відображена у спортивних іграх, що дає змогу здійснювати контроль тактичної підготовки з урахуванням психофізіологічних якостей гравців, які є в основі їх тактичного мислення. У

працях ряду вчених відображено вплив психомоторних та нейродинамічних функцій щодо прояву тактичного мислення [3, 10 та ін.].

Виходячи з того, що тактичне мислення спортсменів ігрових видів спорту проявляється у екстремальних ситуаціях під час змагань, воно передбачає здійснення раціонального вибору позиційної переваги у швидкозмінних ігрових ситуаціях. Особливості ситуації вибору, незалежно від того чи це стандартні тактичні схеми, чи нестандартні дії гравців, полягає у браку інформації через обмеження часу на її сприйняття та аналіз, а це означає, що тактичне мислення залежить від сформованості його операційних компонентів [8, 11, 12, 13]. У свою чергу тактичне мислення, як психічний акт, є складовою процесу прийняття рухової дії спортсменом у грі, точність його згідно даних науковців корелює із складними сенсомоторними реакціями [1, 5]. Отже, швидкість виявлення, сприйняття стимулу та відповідної реакції на нього впливає на якісні параметри тактичного мислення спортсменів.

Аналіз результатів дослідження за технологіями діагностики тактичного мислення баскетболістів та футболістів свідчить, що є певні особливості щодо швидкості вирішення спортсменами сукупності завдань, що полягали у різній реакції на ігрові ситуації атакуючої та захисної спрямованості [3, 10]. Разом з тим, даних у науковій літературі щодо швидкості мислення при вирішенні тактичного завдання не виявлено.

Відносно технологій діагностики тактичного мислення футболістів, то під час констатувального етапу дослідження тактичного мислення було виявлено його кількісні параметри на різних етапах багаторічного спортивного удосконалення і тому залишаються відкритим питання швидкісних властивостей мислення.

Мета дослідження: вивчення особливостей виявлення здібностей ігрового і тактичного мислення у футболістів різної кваліфікації.

Завдання дослідження:

1. Виявити параметри тактичного і ігрового мислення у нападі й захисті за основними його властивостями у футболістів різної кваліфікації.

2. Визначити особливості прояву основних властивостей мислення при вирішенні ігрових ситуацій різної спрямованості при різних рівнях спортивної майстерності.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукової і науково-методичних літературних джерел, тестування тактичного мислення, використання методів математичної статистики для опрацювання результатів дослідження.

Організація дослідження. У дослідженнях приймали участь футболісти студенти-спортсмени Київського університету імені Бориса Грінченка впродовж 2013/2014 навчального року у кількості 38 осіб.

Обговорення результатів дослідження.

В наслідок проведених досліджень на студентах-футболістах різної спортивної кваліфікації було отримано дані щодо параметрів ігрового і тактичного мислення при вирішенні ігрових завдань різної спрямованості.

Результати проведеного дослідження показали, що ігрове мислення у нападі свідчить про те, що найвища кількість правильних відповідей відмічена у групі футболістів першого розряду і кандидатів у майстри спорту, що на 2,17 разів ($p < 0,05$) більше за результати групи спортсменів третього та другого розрядів.

Отже, можна стверджувати, що у футболістів масових розрядів ігрове мислення у нападі не є достатньо сформованим, на відміну від більш кваліфікованих футболістів, кількісні показники яких підтверджують наявність можливостей для удосконалення в процесі подальшого навчально-спортивного процесу.

Разом з тим, різна кількість показників кваліфікованих футболістів полягає у тому, що, як свідчать дослідження констатувального експерименту, ігрова спеціалізація більш кваліфікованих футболістів істотно впливає на пріоритетність їх мислення. Так, група кандидатів у майстри спорту та першого розряду на відміну від спортсменів масових розрядів, нарахувала у своєму складі більшість кутових та лінійних гравців, рівень ігрового мислення у нападі яких істотно вище за рівень інших амплуа.

Порівнюючи показники швидкості мислення, можна відмітити, що вони більш стабільні, ніж кількісні параметри. Футболісти масових розрядів та кандидатів у майстри спорту та першого розряду мали майже однакову швидкість ігрового мислення у нападі ($p < 0,05$), разом з тим футболісти останньої групи дослідження показали дещо вищі швидкісні показники процесу мислення, так як різниця другої групи від першої складала 1,17 с ($p < 0,05$). Отже, можна передбачити, що дана відмінність пов'язана з більш швидкою реакцією в ігрових ситуаціях кваліфікованими футболістами, виходячи з їх більшого змагального досвіду, отже, вищими психічними можливостями під час вибору рішення.

Дослідження ігрового мислення у захисті показали, що кількісні параметри футболістів досліджуваних груп були приблизно на одному рівні ($p < 0,05$).

Аналіз результатів швидкості мислення показав, що дані усіх груп дослідження були приблизно однаковими ($p < 0,05$).

Характеризуючи дані тактичного мислення у нападі можна відмічати, що футболісти, технічний рівень яких є кандидати у майстри спорту та першого розряду приблизно у два рази більше точних відповідей, ніж спортсмени масових розрядів, ця різниця показників складала 2, 01 рази ($p < 0,05$).

Відносно швидкості тактичного мислення у нападі, то суттєва різниця показників відмічена між обома групами дослідження.

Характеризуючи дані тактичного мислення у захисті можна вказати на те, що кількісні параметри футболістів кожної групи дослідження були достовірно вищими. У даному ряді параметрів найнижчий рівень точності мислення продемонстрували футболісти масових розрядів ($p > 0,05$), а найвищий у футболістів групи кандидатів у майстри спорту та першого розряду ($p < 0,05$).

Виявлено, що точність ігрового мислення спортсменів масових розрядів у нападі та захисті майже однакова ($p > 0,05$), як і точність тактичного мислення у нападі та захисті ($p < 0,05$). Інша ситуація спостерігалася за параметрами швидкості мислення, де дані ігрового і тактичного мислення у захисті дещо поступалися показникам ігрового і тактичного мислення у нападі ($p < 0,05$).

Крім цього найнижчу швидкість показали футболісти при вирішенні тактичних завдань у захисті ($p > 0,05$), а найвищу – при вирішенні завдань ігрового і тактичного мислення у нападі ($p < 0,05$).

У групі дослідження футболістів кандидатів у майстри спорту та першого розряду відмічалася ситуація подібна до даних спортсменів масових розрядів щодо прояву різновидів мислення. Зокрема, точність ігрового мислення вірогідно вища за точність тактичного мислення ($p > 0,05$), але, на відміну від даних футболістів масових розрядів, кількість правильних рішень ігрових завдань у нападі істотно вища за кількість правильних рішень ігрового мислення у захисті ($p < 0,05$).

Швидкість ігрового мислення даної групи футболістів майже не відрізнялася від швидкості тактичного мислення ($p > 0,05$), при цьому найвищі показники були відмічені з ігрового і тактичного мислення у нападі ($p > 0,05$), а найнижчі показники швидкості – при вирішенні тактичних завдань у захисті ($p < 0,05$).

Результати дослідження групи кандидатів у майстри спорту та першого розряду показали, що точність вирішення ігрових і тактичних завдань майже однакова ($p < 0,05$). При цьому кількість правильно вирішених ігрових завдань у нападі була такою ж, як і кількість правильно вирішених тактичних завдань у нападі ($p > 0,05$), також

майже однаковою виявилася точність ігрового і тактичного мислення у захисті ($p < 0,05$).

Відносно швидкості мислення, то необхідно відмітити, що найвища швидкість помічена при вирішенні тактичних завдань у нападі ($p < 0,05$), а найнижча – при вирішенні тактичних завдань у захисті ($p < 0,05$). Необхідно відмітити, що спостерігалася також ситуація, коли швидкість вирішення ігрових завдань у захисті, на відміну від показників футболістів масових розрядів, наближалися до швидкості вирішення ігрових завдань у нападі ($p < 0,05$).

Висновки

1. Вирішення ігрових ситуацій з різновидів мислення висока точність відповідей на завдання не завжди співпадає із високою швидкістю, окрім ігрового мислення у нападі, де рівень вказаних здібностей мислення вірогідно високий, відносно інших різновидів мислення і незалежно від спортивно-технічної кваліфікації.

2. Висока точність вирішення ігрових завдань з тактичного мислення у нападі на фоні високої швидкості притаманна і футболістам високої спортивно-технічної кваліфікації, чого не спостерігалось у футболістів масових розрядів, що обумовлюється, на наш погляд, різницею ігрового досвіду.

3. Доведено, що рівень прояву основних здібностей тактичного мислення у захисті суттєво нижчий відносно інших різновидів мислення, незалежно від спортивно-технічної кваліфікації футболістів. Разом з тим, підвищення майстерності футболістів спостерігалася можливість по мірі зростання їхніх кількісних та швидкісних параметрів.

Література

1. Ажиппо О.Ю. Використання комп'ютерних технологій в системі педагогічного контролю у спорті / О. Ю. Ажиппо, Т. І. Дорофеева : матер. II міжнарод. конф. «Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту». – Харків: ОВС, 2006. – С. 85-88.

2. Базилевський А.Г. Основи формування тактичного мислення у нападі юних баскетболістів / А. Г. Базилевський, І. Д. Глазирін // Молода спортивна наука України. – 2001. – Вип. 15. – Т. 1. – С. 11-15.

3. Вихров К.Л. Футбол в школі: Учеб.-метод. посіб. / К. Л. Вихров. – К.: Рад. шк., 1990. – 192 с.

4. Воронова В. Психозмоциональные состояния квалифицированных футболистов на различных этапах многолетней спортивной подготовки / В. Воронова, С. Шутова // Наука в олимпийском спорте. – 2008. – № 1. – С. 51-58.
5. Глазкова Н.В. Техничко-тактичска подготовка юних спортсменів игрових видів спорту з урахуванням їх психофізіологічних особливостей: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика фізичного виховання, спортивної тренувки і оздоровительної фізическої культури» / Н. В. Глазкова. – М., Малаховка, 2011. – 23 с.
6. Дубенчук А.І. Футбол / А. І. Дубенчук. – Харків: Вид-во «Ранок», 2008. – 128 с.
7. Лисенчук А.Г. Тактика футболу / А. Г. Лисенчук, В. Т. Лоос, В. Г. Догадайло. – К.: Здоровье, 1991. – 88 с.
8. Непопалов В.Н. Принятие решения как фактор эффективности игровой деятельности / В. Н. Непопалов, А. Г. Абалян // Теория и практика физической культуры. – 2006. – № 6. – С. 44-46.
9. Присяжнюк С.І. Міні-футбол для студентів-початківців аграрних вищих навчальних закладів: Метод. посіб. / С. І. Присяжнюк, В. П. Краснов, М. М. Слободянюк. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2009. – 169 с.
9. Рабинович П.Н. Развитие гибкости и ловкости футболистов: Метод. реком. / П. Н. Рабинович, В. Г. Лоос, Д. И. Лавриненко. – К.: РНМК Госкомспорта СССР, 1999. – 112 с.
10. Родионов А. Психологические модели в управлении комплексной підготовки / А. Родионов, В. Сопов, В. Непопалов // Наука в олимпийском спорте. – 2008. – № 1. – С. 59-65.
11. Романенко А.Н. Книга тренера по футболу / А. Н. Романенко, О. Н. Джус, М. Е. Догадин. – К.: Здоровье, 1988. – 253 с.
12. Супрунович В.О. Формування тактичного мислення футболісток різного віку / В. О. Супрунович, І. Д. Глазирін // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2010. – № 2. – С. 214-216.
13. Тюленько С.Ю. Футбол в зале: система підготовки / С. Ю. Тюленько, А. А. Федоров. – М.: Тера-Спорт, 2000. – 86 с.

Summary. Tupitsa U.I. Properties of playing and tactical thinking of female footballers' players with different qualification. Basic properties of varieties of tactical thought of footballers' are considered. The level of their display is the sportswom of different qualification. 20 sportswom took part in research. For determination of parameters of tactical and playing thought the method of «Balltest» in an attack and

defence. Priority of exactness and speed of thought is set depending on the level of sporting trade of handballers. Different influence of speed of thought is well-proven on the rightness of decision of playing situations of different orientation in the footballers' of mass digits and high level of display of the indicated properties of thought for the sportswom of high qualification. It is discovered that a level of display of basic properties of tactical thought is defence substantially below of other varieties of thought. It is marked that with increase of trade of players there were possibilities to growth of quantitative and speed parameters of tactical thought.

Key words: *playing, tactical, exactness, speed, football.*